

La literatura basca més enllà dels tòpics i dels temes recurrents

per Pau Joan Hernández

El fet que dos novel·listes bascos —Unai Elorriaga amb *Un tramvia a SP* i Kirmen Uribe amb *Bilbao-New York-Bilbao*— hagin guanyat amb pocs anys de diferència el Premio Nacional de Literatura espanyol ha contribuït a cridar l'atenció sobre aquesta literatura i qui sap si sobre el mateix País Basc (Euskal Herria) més enllà dels tòpics i dels temes recurrents.

La vitalitat i vigència de la literatura en llengua basca és quelcom que probablement sorprendrà les persones que la miren des de fora, i molt especialment els catalans, que potser cercaran coincidències allà on més aviat hi ha diferències. No hem d'oblidar que estem parlant d'una llengua petita, que molt poques vegades al llarg de la història ha comptat amb més de mig milió de parlants, amb una forta fragmentació dialectal (sis dialectes principals) i amb un territori reduït i dividit entre dos Estats. El basc, recordem-ho, es parla en una part d'Euskadi (Biscaia, Guipúscoa i una petita part d'Àlaba), part de Navarra, Lapurdi, Zuberoa i la Baixa Navarra (que és, malgrat el nom, al nord dels Pirineus). Però, tot i la diversitat de dialectes, a ningú no se li acudiria dubtar de la unitat de la llengua, i malgrat el poc nombre de parlants no és allà gens estesa la pràctica de complaure's vaticinant la seva extinció imminent.

En general, la literatura basca ha estat traduïda al català de manera força esporàdica. Si parlem de narrativa, trobarem que l'obra de Bernardo Atxaga ha estat molt traduïda, si bé moltes de les obres estan actualment descatalogades i són introbables. A part d'Atxaga, l'autor basc més conegut a l'exterior, el lector català disposa de traduccions dels escriptors premiats amb el Nacional de Literatura, però exclusivament de les obres premiades. En el cas d'Unai Elorriaga, tot i que hi va haver un cert interès per traduir *Van't Hoffen ilea*, la novel·la que va seguir a *Un tramvia a SP*, el projecte no va arribar a tirar endavant.

Fora del cas d'aquests tres autors, podem trobar pocs exemples de narrativa basca traduïda al català, amb la notable excepció de la monumental novel·la costumista *Babilònia*, de Juan Mari Irigoien, publicada per Bromera ja fa anys.

En el cas de la poesia, el ventall d'autors que han arribat fins a nosaltres és molt més ampli. La majoria de les publicacions, però, no han estat de poemaris sencers en forma de llibre, sinó de poemes esparsos publicat arran de la participació de poetes bascos en trobades, festivals i recitals, com ara Veus Paral·leles o el Festival Internacional de Trobadors i Joglars de Granollers. Gràcies als opuscles publicats amb aquest motiu, podem tenir accés a l'obra de poetes com ara Arantxa Urretabizkaia, Felipe Juaristi, Jean-Louis Davant, Tere Irastortza, Amaia Iturbide, Pako Aristi o Itxaro Borda (autora aquesta darrera que prepara actualment la traducció al basc d'una antologia de

Maria-Mercè Marçal).

Ara bé, l'àmbit en què la cultura basca s'ha fet present amb més força entre nosaltres és el de la literatura infantil i juvenil. En aquest cas, sí que podem afirmar que el catàleg d'autors bascos disponibles en català és extens i representatiu, i podem trobar sense problemes els autors més destacats, com ara Patxi Zubizarreta, Mariasun Landa, Jesús Mari Olaizola (*Txiluku*), Xabier Mendiguren o Yolanda Arrieta. I no només això, sinó que el llibre infantil ha servit de porta d'entrada a autors, com el poeta Karlos Linazasoro, més coneguts per la seva obra per a adults i que només esporàdicament escriuen per a nens.

Quan algú estima una llengua i una cultura, trobarà sempre escassos i insuficients els ponts i els camins de contacte amb la pròpia. En el cas de Catalunya i Euskal Herria, crec que els catalans tenim motius per admirar i sentir simpatia per una cultura petita que s'esforça tenaçment des de fa segles per sobreviure i normalitzar-se en un racó dels Pirineus. I segurament en tenim també molt per aprendre.